

26. I. 1564. bulom *Benedictus Deus* njegove zaključke, među njima i *Tridentsku vjeroispovijed* (*Professio fidei Tridentina*). Pod prijetnjom ekskomunikacije zabranio je njihovo neovlašteno tumačenje, što je smio samo papa. Objavio je Tridentski indeks zabranjenih knjiga (1564). Nećake je imenovao kardinalima u dječачkoj dobi, među njima i Karla Boromejskoga. Kardinalom je 1560. proglasio i Giovannija, sina Cosima I. Medicija, a zatim i njegova drugog sina, Ferdinanda. Bio je dubr. nadbiskup prije Lodovica Beccadellija, kojega nije volio, budući da se Beccadelli na Tridentskom koncilu izborio za odluku da nadbiskupi žive u svojim nadbiskupijama, a Pio IV. u doba svoje službe nije ni bio u Dubrovniku. – M. Držić ga spominje u dva pisma Cosimu I. Mediciju: 3. VII. 1566 (»Fortuna počinje pokazivati neke poteškoće, najprije smrću pape Pija IV, nadalje slučajem Hiosa, zatim još nekim drugim stvarima. Mi smo mnogo polagali na pomoć pape Pija, ali, hvaljen budi Bog, ja u tim teškoćama ipak vidim dobar znak, jer Fortuna je uvijek nepouzdana kad najprije dolazi sa smiješkom i vesela lica«) i 27. VII. 1566 (»Ali tri su stvari otežale našu situaciju nakon što se s tom molbom pojavih pred Vašom Preuzvišenosti. To je smrt pape Pija IV. koji ih je poznavao i bio na njih pravedno ogorčen. I nije drugo želio nego da netko s dobrim razlogom nastupi protiv njih«). U pismu od 2. VII. 1566, u kojem izlaže potrebu dobivanja prividne ili prave ekskomunikacije (»scomunica finta o vera«), izravno ne spominje Pija IV, no zacijelo je na njega računao u dobivanju izopćenja. Razlozi koji takvoj pretpostavci idu u prilog trojaki su: prvo, Pija IV. Držić je spomenuo u dvama pismima; drugo, Pio IV. došao je 1553. u sukob s dubr. vlastima jer je za nasljednika imenovao Sebastijana Portica (kojega je papa potvrdio), no Dubrovčani ga nisu htjeli prihvatiti jer o nasljedniku s njima nitko nije razgovarao, a nije im se sviđala ni njegova prošlost. Dvije godine trajao je spor, a kad je kardinal Medici postao papa Pio IV. – prema pisanju Serafina Razzija (*Povijest dubrovačke metropolije i dubrovačkih nadbiskupa* /X.–XVI. stoljeća/) – proglasio je protiv Senata »una terrible scomunica« (užasno izopćenje), što se nikad nije dogodilo. Budući da Držić kaže da je Pio IV. na dubr. vlast bio »ogorčen«, očito je znao za sukob te ga je to moglo ponukati na ideju o ekskomunikaciji i pomoć upravo toga pape u njezinu dobivanju. Treće, Pio IV. bio je u izravnoj nepotističkoj vezi s Cosimom (sinovima je dodijelio kardinalsku čast), Držić je to zacijelo znao pa mu se činilo da će Cosimo ekskomunikaciju lako dobiti. Zato i kaže: »koji bi od Rima Vašim nastojanjem i pod Vašom zaštitom mogao dobiti neko tajno ovlaštenje protiv ekskomuniciranih«. Osim u prvom sačuvanom, ekskomunikaciju više neće spomenuti ni u jednom pismu. Problem povezivanja prijedloga o izopćenju s Pijem IV. jest taj što je on umro 9. XII. 1565, šest mjeseci prije Držićeva obraćanja mediciješkome dvoru. Lovro Kunčević – koji je u Državnom arhivu u Firenci u veljači 2007. otkrio Držićevo pismo Cosimu od 27. VII. 1566 (»Ipak nije na odmet sve čuti«: *medicijejski pogled na urotničke namjere Marina Držića*, 2007) – nudi tri moguća tumačenja papina spomena u pismima od 3. i 27. VII., odn. povezivanja njegove smrti s poteškoćama koje se mogu ispriječiti Držićevu planu. Prvo je objašnjenje Vinka Foretića da je »Držić već u godini 1565. pomišljao na prevrat« (*O Marinu Držiću*, 1965). Drugo slijedi iz rečenice »nakon što se s tom molbom pojavih pred Vašom Preuzvišenosti«, što bi značilo da se Držić Cosimu obratio i prije prosinca 1565, možda pismeno, jer se samo tako može objasniti njegova napomena u pismu od 28. VIII. da je u Firenci »ostao četiri mjeseca«, što znači da je u nju stigao u svibnju 1566. Prema trećem tumačenju Držić je za smrt Pija IV. doista saznao u Firenci, što ga je i ponukalo da u dva dana napiše dva

pisma s oprečnim stavovima: u onom od 2. VII. opširno govori o ekskomunikaciji i nekom »spretnom« čovjeku koji bi se ovlaštenjem o ekskomunikaciji znao »u onim stranama poslužiti da se raspravi s onima što su na sebe navukli izopćenje«; u pismu od 3. VII. smrt Pija IV. znači poteškoću u ostvarenju plana, a cijelu zamisao »ne treba rastrubiti, nego valja raditi tiho i potajno, najprije zbog Crkve, a i zbog obzira prema Turcima i Mlečanima«. Kunčević smatra da je Držić »tek 2. ili 3. srpnja saznao da je Pio IV. mrtav. Urota je, čini se, zamišljena s njime na umu i on bi mogao biti taj, nažalost neimenovani, papa iz pisma od 2. srpnja na čiju pomoć Držić uvelike računa. To uvjerljivo objašnjava i začudnu činjenicu da Držić tako naglo, već dan nakon pisma od 2. srpnja, piše novo pismo Cosimu. Čini se kao da je iznenađeno došao do novih informacija i osjetio potrebu da reagira«. Milovan Tatarin

PIR. U sr. vijeku sklapanje braka bio je proces koji se odvijao u nekoliko etapa, između kojih je moglo proteći mnogo vremena, čak i više godina. Nakon prvih pregovora preko posrednika, slijedila je razmjena obećanja da će se brak sklopiti te dogovor mladoženje i nevjestina oca o iznosu miraza, opremi nevjeste i o rokovima izvršenja bračnog ugovora. Nakon toga su mladoženja i mladenka u njezinoj kući, u prisutnosti i uz ispitivanje notara, razmijenili prstenje i zavjete. Solemnizaciju braka potvrđivao je notar koji je sastavljao bračni ugovor i bilježio podatke u registar. Konačno ostvarenje braka označavao je pir, tj. svečani ispraćaj mladenke u muževu kuću. Tek se nakon Tridentskoga koncila 1563. sklapanje braka svelo na jednu prijelomnu točku, vezanu uz crkv. ceremoniju. Prije toga su vjerski elementi bili samo popratni, neobvezatni dio sklapanja braka. Srednjovjekovne dubrovačke svadbene običaje najbolje je 1440. opisao Filip de Diversis u djelu *Opis slav'noga grada Dubrovnika*. Zaručnik i zaručnica bili su zaručeni dvije, tri, katkada četiri, pa čak i pet godina, ponajviše zbog nezrele dobi buduće supruge. Očevi su ih zaručili kada su imale deset, jedanaest ili dvanaest godina, a muž su se pridruživale u petnaestoj ili šesnaestoj godini. Bilo je potrebno skupiti novac za miraz i opremu nevjeste, a i za pir. Kako kaže Skup: »Tko ima udavat kćer, ima febru kvotidijanu uza se, koja ga ne čini spat ni mirovat noć ni dan« (*Skup*, III, 6). Za vrijeme zaruka zaručnik je rijetko imao priliku vidjeti zaručnicu, iako je često odlazio u tastovu kuću i gostio se s njime. Očito je da ni Crkva ni obitelji nisu tolerirale preveliku bliskost među budućim supružnicima. Vidali su se rijetko i to ne nasamo. Vukosava u *Grižuli* kaže: »... a u kući, koliko da nijesam ni vjerenka bila, nijesam smjela vjerenika u oči pogledat i, kako od tuđega, od njega sam bježala« (V, 2). Svadba je bila ritualizirana svečanost namijenjena cijeloj zajednici i proslava tjelesnoga združenja muža i žene. Pripreme za svadbeni dan počinjale su na dan najave braka, osam dana prije svadbe. Taj se dan pučki zvao »dan svadbenoga kvasca«, jer se toga dana mijesio kvasac za svadbeni kruh. Tada je zaručnik priređivao gozbu za rođake i slao fine jestvine uglednim grad. službenicima. Na dan svadbe izjutra bi notar dolazio k nejesti, zajedno s dvojicom svjedoka, da bi ju pitao je li sporazumna uzeti tog i tog čovjeka za zakonitoga muža. Mlada je žena davala pristanak slablašnim glasom ili kimanjem glave, skromno »kao što je običaj nevjesta«. Ona se tek slagala s izborom vlastite obitelji, nemajući mogućnost ne pristati. Nakon izjave sporazuma, mladoženja ju je vjerio zlatnim prstenom koji je simbolizirao bračnu vjernost i povezivao svjetovnu svečanost s kršć. obredom. Žene koje su bile uz nejestu stavljalje su joj na glavu pozlaćenu srebrnu krunu, ukrašenu dragim kamenjem, i povrh nje svilene vjenčice. Krunjenje djevi-

NARODNO KAZALIŠTE

TRG KRALJA ALEKSANDRA
Zagreb, nedjelja 12. studenoga 1939. Predstava 84. Izvan predbrojke.

Prvi put PIR MLADOG DERENČINA

«ROBINJA», drama Hanibala Lucića, i «TIRENA», pastirska igra Marina Držića. Priredili Branko Gavella i Mihovil Kombol.

Redatelj: Dr. BRANKO GAVELLA

Scenograf: LJUBO BABIC

L I C A :

Derenčin, unuk banov	Veljko Maričić	Obrad	Šimo Ilić
Robinja, keč banova	Božena Kraljeva	Pribad	Stjepan Vujatović
Marijaš, Derenčinov sluga	Josip Gregorin	Kupido	Gjurgjica Dević
Čušar	Stjepan Vujatović	Radmio	Ivan Sotek
Mara	Bela Križić	Ljubenko pastiri	Orjelko Jakolić
Pera	Manja Figenvald	Tirena, vila	Nada Grabar
Anica	Paula Herzberger	Ljubimir, pastir	Vjeko Afrić
Knez dubrovački	Ivan Mirjev	Stojana, mati Miljenka	Mila Dimitrijević
Miho	Miljenka Jozo Laurencić	Dragić, sin Radakov	Branko Špoljar
Divo	Radak, Dubravko Dugišin	Satir	Viktor Leljak
Vlaho	Kojaka Emil Karasek	Remeta	Jozo Martinčević
		Glas iz neba	

Vile, satiri

Činjenje biva u Dubrovniku

Glazba: KRESIMIR BARANOVIĆ I GJORGJE VAJČ. Koroografija: MARGARETA FROMAN.
Naerće za kostime izradila INES SILOVIĆ
Duža stanka iz «Robinje»

Ulazne cijene

Redovne	Parket-oredi I. i II. red	D. 40.— (40.—)	Balkon I. red	D. 30.— (30.—)
Lođe Mezanin	Parkot I. red	D. 30.— (30.50)	Balkon II. i III. red	D. 16.— (17.50)
Lođe I. kat	Parkot II. i III. red	D. 20.— (24.50)	Balkon V. i VII. red	D. 12.— (13.50)
	Parkot V. i VIII. red	D. 20.— (30.50)	Balkon VIII. i IX. red	D. 6.— (7.50)
	Parkot IX. i X. red	D. 20.— (25.50)	Stajali balkon i galerija	D. 4.— (5.50)
	Parkot XI. i XIV. red	D. 20.— (22.—)		

U sjekama uzliedena u svršetku se svršetku kasnijih listi «Komedija» s programom i listu sa gimnastičkim nastupom nastupom.

Blagajna se otvara u 7, početak u 8, svršetak oko 11 sati.

PIJTE ZAGREBAČKO PIVO

Tačnost i elegancija!

CHRONOMETRE ELECTION

Za dame! najmodernije štofove, svile, pribor u najvećem izboru pruža Vam samo

Pomolna kuća

Radnici ulica 1

Specijalna KRZNARIJA

ogroman izbor svih vrsti prvorazrednih krzna

PROIZVOD I TRGOVINA MUŠKIH I ŽENSKIH

ŠEŠIRA BRAČA TONIC

Masarykova ulica 13

Moderne i kvalitetne proizvode i solisi — Umjetnost odijela.

Objava za Pir mladog Derenčina, HNK Zagreb, 1939.

ce svadbenom krunom običaj je uvezen iz Bizanta. Spominje se već u prvom sačuvanom dubr. zakonu, Odredbi o mirazu i svadbi iz 1235. Označavala je djevičanstvo i svetost braka. Prije no što bi nevjesta napustila očevu kuću, primala je »blagoslov Abrahama, Izaka i Jakova«, najprije od svećenika, duhovnoga oca toga doma, potom od djeda, oca ili strica, bake, majke i tetke. Taj blagoslov naslijeđen je iz hebrejske tradicije, preko Grčke i Rima. Bila je to preporuka mlade žene Božjoj milosti, ali i obznana da je brak dio Božjega plana, da Bog spaja bračne drugove. On je podsjećao na prvi brak između Adama i Eve te na Kristov stav prema braku, iskazan u evandeoskoj priči o čudu na svadbi u Kani. Nakon blagoslova, nevjesta je krenula put muževe kuće, između dviju žena, čija je zadaća bila da ju pouče što treba činiti u prvoj bračnoj noći i da joj budu pri ruci kada bude lijegala i ustajala. U povorci koja je pratila mladu uz svirku truba i frula sudjelovali su dječaci, mladići, plemenite žene i djevojke te njezin djed, otac ili stric ili neki bliži rođak. Mladoženjini rođaci i prijatelji već su bili kod njega u kući i častili se na svadbenoj gozbi. Uzvanici nevjeste i njezinih roditelja nisu bili pozvani na tu gozbu i, kako kaže Diversis, »gladni su se vraćali svojim kućama«, nakon što bi dopratili nevjestu do mladoženjinih vrata. Ni nevjesta nije sudjelovala na gozbi u muževoj kući. Okrijepila bi se prije polaska, u očinskoj kući, i poslije u bračnoj ložnici. Zakoni protiv raskoši određivali su što se smije jesti na piru. Bilo je za-

branjeno dati uzvanicima više od dva slijeda jela, jedno kuhano, drugo pečeno. Uz to je još smjelo biti mliječnih proizvoda i zahara. Pir je smio trajati samo jedan dan (pir Vlahi Nikolina Držića i Marije Sinčićević Allegretti – kako bilježi antuninska genealogija – trajao je međutim mjesec dana). Putem do muževe kuće nevjesta je svračala u katedralu sv. Marije, gdje je klečeći slušala misu. To je bio izraz potrebe da se svadba proslavi i u ozračju vjere, ali nije imalo nikakve veze sa sklapanjem braka, koje se odvijalo u kući nevjestina oca. Na pragu nove kuće bilo je vrijeme za neke stare, poganske običaje. Nevjesti su na vratima davali jesti meda i maslaca da bi znala izabrati dobro i odbaciti zlo. Na ulazu pokraj vrata stajala je posuda puna mlijeka ili vode, koju bi nevjesta ulazeći prevrnula nogom kako bi pokazala da u kuću unosi obilje dobara. Na pragu bi joj davali upaljenu voštanicu, koju je nosila sve do svojega sjedala. Ušavši u muževu kuću, nevjesta je primala preslicu ukrašenu bijelom i crvenom vunom, vretena i srebrni naprstak za šivanje, što je značilo da uvijek mora biti vrijedna i zaposlena. Diversis je komentirao da se ti običaji pomalo gube, jer »odišu poganstvom«. U tom se stavu očitovao utjecaj Crkve, koja je, ne baš s velikim uspjehom, nastojala očistiti svadbene svečanosti od praznovjericke i profanih elemenata. Dan nakon pira, nevjestina majka, otac i drugi rođaci dolazili su u zetovu kuću na objed. Gl. svrha posjeta bila je da doznaju »što se prethodne noći dogodilo s njihovom kćeri i je li joj dobro«. Osam dana nakon vjenčanja nevjesta je bila pozvana u roditeljsku kuću, gdje su joj pripravljali raskošnu gozbu. Svadbene svečanosti bile su praćene glazbom, pjesmama, a od XVI. st. i kaz. predstavama. Sred. XV. st. notar Ivan Lovro Regin spjevao je pjesme mnogim Dubrovčanima, a među njima i dvije svadbene pjesme. Već se u *Ranjiniu zborniku* iz 1507. nalazi *pirna drama*, koja poučava o poštenoj i razumnoj ljubavi. Ljubav vjenčanih ljubavnika užgao je Kupido, a i Jupiter, koji ih vjenčava, poučava ih o ljubavnoj sreći i slatkim ratovima i igrama o kojima neka svjedoči svaka *nocte lucerna*, sve do njihove starosti. *Komedija V. Nikole Nalješkovića*, koja se izruguje braku, bila je prvi put 1541–42. »arecitana« na piru Marina Županova Bunića (Maro Klaričić) i Linje Sorkočević. M. Držić napisao je nekoliko drama za svadbene gozbe dubr. vlastele. *Novela od Stanca* uprizorena je na piru Martolice Vidova Džamanjića i Anice Kabužić, *Pripovijes kako se Venera božica užeže u ljubav lijepoga Adona u komediju stavljena* na piru V. Držića i M. Sinčićević Allegretti, *Pjerin* na piru Juni-ja Mihova Bunića i Đive Gradić, *Džuho Krpeta* na piru Rada (Rafa) Marinova Gučetića i Anice Đurđević, *Skup* na piru Saba Stjepanova Palmotića i Nike Crijević, *Grižula* na piru Vlahi Valentinova Sorkočevića i Kate Sorkočević, a i druge komedije, za koje se ne zna kada su i gdje izvedene, bave se bračnom tematikom.

LIT.: Filip de Diversis, Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva Sigismunda i Alberta, Dubrovnik–Zagreb, 2000; D. Lombardi, Matrimoni di antico regime, Bologna, 2001.

Zdenka Janeković Römer

PIR MLADOG DERENČINA, kazališni komad nastao kao kompilacija dvaju renesansnih dramskih tekstova, *Robinje* Hanibala Lucića i *Tirene* M. Držića, koji su priredili i filološko-teatrološki obradili Branko Gavella i Mihovil Kombol. Tekst je praižveden u HNK-u u Zagrebu 12. XI. 1939. u režiji B. Gavelle te objavljen iste godine u Zagrebu (Naklada slavenske knjižare St. i M. Radić). Predgovor tiskanom izdanju, naslovljen *Dvije stare drame*, napisao je Kombol, a u njemu ističe tematsko-motivske srodnosti tih dvaju dramskih tekstova, kao i potrebu da se tekstovi stare hrv. književnosti oslobode »od prašine filoloških izdanja« te da se